

MEVLÂNA MÜZESİ HAZİNE-İ EVRAK ARŞİVİ 13, 35, 45, 51, 53 VE 93 NUMARALI MEKTUP ZARFLARINDAKİ BELGELERİN MEVLEVÎLİK TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ VE YERİ¹

Büşra YILDIZ²

ÖZ

Herhangi bir konunun tarihi hakkında doğru ve tarafsız bilgi üretmek için arşiv belgelerini dikkate almak gerekmektedir. Mevlânâ'nın eserleri ile Konya ve Mevlevîlik tarihini de en iyi şekilde Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı Arşivi ve Mevlâna Müzesi Hazine-i Evrak Arşivi'nde bulunan belgeler ortaya koyacağından bu belgelerin üzerinde çalışmalar yaparak bilim dünyasına katkı sağlanabilir.

Bu çalışmadaki mektup zarflarının belirlenmesi sırasında Abdülbaki Gölpınarlı'nın ve Nejat Ögünç'ün Mevlânâ Müzesi Arşivi konusunda yazmış oldukları makaleler de incelenmiştir. Hazine-i Evrak Arşivi'nde 233 adet mektup zarfı yer almaktadır. Mektup zarfları seçilirken içerik bakımından yazım zamanı birbirine yakın olan ve Osmanlı'nın son dönemi Mevlevîlik tarikatı hakkında bilgi veren belgelerin kullanılmasına riayet edilmiştir.

Bu çalışmada, Konya Mevlevîhânesi (Mevlânâ Müzesi) Hazine-i Evrak Arşivi'nde tutulan 13, 35, 45, 51, 53 ve 93 numaralı zarflarda yer alan belgelerin içeriklerinin dijital fotoğraflarıyla birlikte kataloglaması yapılmış;

¹ Bu çalışma, Prof. Dr. Osman Kunduracı danışmanlığında 01.12.2023 tarihinde tamamladığımız “Konya Mevlevîhânesi'ndeki 51-45-35-13-53 ve 93 numaralı mektup zarfları ve içerikleri” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye, 2023).

² Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü mezun yüksek lisans öğrencisi. tp83712456@gmail.com

Mevlevîlik ve Konya tarihi için en önemli bilgi ve bulguları bildiren belgeler yeni harfli Türkçeye aktarılmıştır. Dolayısıyla yukarıda belirtilen mektup zarflarındaki belgeler gün yüzüne çıkarılarak Mevlevîlik tarihi ve Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini kapsayan bir çalışmanın ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca belgelerin tür ve içerik bakımından farklılıkları dikkate alınarak değerlendirme yapılmış olup çalışmanın sonunda elde bilgiler sonuç kısmında bildirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arşiv, Ögünç, Mevlevîlik, zarf, tarih, Gölpınarlı.

The Importance and Place of the Documents Contained in the Envelopes No. 13, 35, 45, 51, 53, and 93 of the Mevlana Museum "Hazine-i Evrak" Archive in the History of the Mevlevi Order

Büşra YILDIZ³

Abstract

For accurate and informative information about the history of any subject, archival reports should be considered. In order to learn the works of Mevlâna the history Konya and Mevlevî order accurately, studies are carried out on the documents in the Ottoman Archives of the Republic of the Türkiye and the Treasury of the Documents Archive of the Mevlâna Museum, contributing to the world of science. The letter envelopes were selected based on articles written by Abdülbaki Gölpınarlı and Nejat Ögünç on the Mevlâna Arhicve. The Treasury of Documents Archive contains 233 letter envelopes. While selecting the letter envelopes, it was taken into consideration to use documents that were written in similar time periods in terms of content and that provided information about the Mevlevî order in the late Ottoman period.

In this study, the contents of the documents in envelopes numbered 13, 35, 45, 51,53 ve 93 kept in the Konya Mevlevî lodge (Mevlâna Museum) Treasury of Documents Archive were catalogued along with their digital photographs; the documents that provide the most important informations and findings for the history of Mevlevî Order and Konya wevr translated into modern Turkish. As a result, a study covering the history of Mevlevî order and the last periods of the Ottoman Empire was prepared by studying the documents in the above-mentioned letter envelopes. In addition,

³ Master's Graduate of Selçuk University, Institute of Mevlana Studies.

tp83712456@gmail.com

the evaluations was made by taking into account the differences in the type and content of the documents and the informations obtained at the end of the study was repoted in the conclusion section.

Keywords: Archive, Ögünç, Mevlevi order, envelope, date, Gölpınarlı.

Giriş

Anadolu Selçuklu Devleti'nin en önemli mutasavvıf düşünürlerinden birisi Hazreti Mevlâna Celaleddin-i Rumi'dir. Hazreti Mevlâna'nın İslam'ı tebliğ etme düsturu, Kur'an'a ve ehl-i sünnete uygun yaşam tarzını insanlara sevdirmek ve davet etme yöntemi, sadece kendi döneminde kalmayıp çağları aşan kuşatıcılıkla en önemli eseri Mesnevî-i Şerîf'i Hüsameddin Çelebi'yle yazması kendisini çok farklı bir konuma taşımıştır. Hazreti Mevlâna, tek amacı insanlara kendi hakikatlerini bildirerek İslam'ı tebliğ etmek düsturuyla bir ömür yaşamıştır. Hazreti Mevlâna'nın vefatından sonra Mesnevî-i Şerîf'in okumasının yaygınlaşması ve insanın özüne gitmesini sağlayan öğretileri, kısa bir süre içerisinde Mevlevîlik yolunun bir kurumsallaşma yoluna gitmesine sebep olmuştur. Kısacası Mevlevîhânelerin doğuşu insanları İslam'a davet ve hakikatle tanıştırma çabasının en önemli sonuçlarından biridir. XIII. yy.'dan itibaren Mevlevîlik yolunun edep, âdâp ve erkânı şekillenmeye başlamış; Mevlevîhânelerin çoğalmasıyla birlikte yaygınlaşmıştır. Osmanlı mülkünün de üç kıtaya yayılmasıyla birlikte Mevlevîhâneler Kuzey Afrika'dan, Balkanlara, oradan Rusya içlerine ve doğuda da Orta Asya içlerine kadar yayılmıştır. Bununla ilgili kesin belgelere Devlet Arşivleri ve Konya Mevlevîhânesi (Mevlâna Müzesi) Hazine-i Evrak Arşivi'nde araştırmak mümkündür. Çalışmaya başlamadan önce Mevlâna ve Mevlevîlik alanında bilinenlerin eksik ve araştırılması gereken bir konu olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu alandaki çalışmaların da Konya Mevlevîhânesi (Mevlâna Müzesi) Hazine-i Evrak Arşivi'nden yapılacak çalışmalarla doğrudan ilgili olması gerektiği fark edilmiştir. Mevlevîlik alanındaki önemli çalışmalarıyla tanınan Abdülbaki Gölpınarlı'nın "Konya'da Mevlâna Dergâhı'nın Arşivi" adlı makalesi bu farkındalığı desteklemiştir. Abdülbaki Gölpınarlı'nın makalesi de incelendiğinde görülecektir ki yüz sekiz tane mektup zarfı barındıran Hazine-i Evrak Arşivi'nde tüm mektup zarflarının aynı projede çalışılması mümkün değildir. Daha sonraki dönemlerde yapılan çalışmalarla bu sayı iki yüz otuz üç olmuştur.

Bu sebeple tarihsel bakımdan birbiriyle yakın dönemdeki belgelerin dahil olduğu altı adet mektup zarfı seçilmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde bu çalışmanın hazırlanmadaki amacı ve önemi, süreç esnasında kullanılan metot ve yöntem, konunun kapsam ve sınırlılıkları ve mektup zarfları hakkında daha önce yapılan çalışmalar, Hazreti Mevlâna'nın otobiyografisi, insanı hakka ve hakikate davet eden düşünce dünyası, Mevlevîlik yolunun tarihsel süreci ve Mevlevîhânelerin oluşumu ile Konya Mevlevîhânesi (Mevlâna Müzesi) Hazine-i Evrak Arşivi'nin muhtevası ve mektup zarflarından bahsedilmiştir. Çalışmanın katalog bölümünde önemli ve örnek belgelerin muhtevası, yazıldığı tarih, belge türü ve belgede kullanılan yazı türü, mühür okuması (bazı belgelerde varsa imzada yazılı olanlar) ve Konya Mevlevîhânesi'ndeki (Mevlâna Müzesi) yeri belirtilecek hazırlanmıştır. Çalışmanın değerlendirme bölümünde ise örnek belgelerde kullanıldığı tespit edilen belge türleri, belgelerde kullanılan yazı türleri, süsleme türleri, belgelerin tamamını ilgilendiren tarihi olaylar ve muhtevaları, belgelerde adı geçen Mevlevîhâneler ve postnişin şeyh dedeler, kullanılan hitap şekilleri, mühürler, Osmanlı pulları ve kullanılan takvimler başlığında her birisi hakkında inceleme ve araştırmalarda bulunulmuş ve tezin giriş bölümünde de görülebileceği üzere metin içi dipnot ekleme yöntemiyle tamamlanmıştır. Sonuç bölümünde çalışmanın neticesine ortaya çıkan olgu ve bilgiler kısaca özetlenmiş, belgelerde kullanılan yazı ve belge türleri, Mevlevîhâneler ve postnişin şeyh dedeler, belgelerde kullanılan mühürler ile belgelerde geçen tarihi olaylar tablo şeklinde gösterilmiştir. Konya Mevlevîhânesi (Mevlâna Müzesi) Hazine-i Evrak Arşivi'nde yapılabilecek çalışmaların Mevlevîlik ve tarih açısından önemi bildirilmiştir.

51 Numaralı Mektup Zarfı

51 numaralı mektup zarfının içeriği aşağıdaki gibidir:

- Halep Mevlevîhânesi'nden Şatır Mehmed Dede'nin Mektubu
- Abdülgani Dede'nin Kitabı'na Ait Bilgiler
- Sivas Mevlevîhânesi'ne Ait Masraflar
- Sivas Mevlevîhânesi 1280(1863) Tarihli Berat Ve 1284(1862) Eski Ferman

- Samsun Mevlevîhânesi'ndeki Hasip Dede'nin Mektupları, Kütahya Nahiyesindeki Ergun Çelebi Evkâfından 1702 Tarihli Berât Sureti
- Defter-i Hakâni Kayıt Sureti
- Samsun Mevlevîhânesi'ne Ait Vâridât Ve Sarfiyât Cetvelleri
- Samsun Ve Bursa Mevlevîhâneleri Muharrerati
- Kütahya Mevlevîhânesi'ne Ait Başka Belgeler

45 Numaralı Mektup Zarfı

45 numaralı mektup zarfının içeriği aşağıdaki gibidir:

- Kayseri Mevlevîhânesi Şeyhi Mehmed Dede'nin İcraatlarını Bildiren Ferman
- Evkâf-ı Celâliye Köyleri Hakkında Ferman
- Yavuz Sultan Selim Tarafından Yaptırılan Şadırvan Meşrutası İçin Ferman

35 Numaralı Mektup Zarfı

Mektup zarfının içeriği aşağıda verildiği gibidir:

- Babalık Gazetesi 1910 Basım Yılı 238. Sayısının İlk Dört Sayfası
- Latin Harfli Türkçeyle Yazılmış Kira Mukavele Sözleşmesi
- Evkâf-ı Celâliye'ye Bağlı Köyler Hakkında Dahiliye Nezaretinden Çelebi Efendi'ye Gönderilen Yazı
- Çelebi Efendi'nin Konya Vilayetine Verilen Taamiye Miktarının Yeterli Gelmediği Yönünde Yazı
- Hüseyin Çelebi Tarafından Konya Kapu Camii'ne Bağışlanan Evkâflarla İlgili Bilgiler

13 Numaralı Mektup Zarfı

Söz konusu olan mektup zarfının içeriği aşağıda verildiği gibidir:

- Karamanoğlu İbrahim Bey Vakfından Konya'nın İplikçi Ve Sahip-Ata Cami'sine Vaizlik
- Karamanoğlu İbrahim Bey Mescidi Vakfından Yasin-Hanlık Ve

Cüz-Hanlık Fermanları

- Abdülaziz Ve Abdülhamit Dönemlerine Ait Fermanlar

53 Numaralı Mektup Zarfı

Makale konusu çerçevesinde 53 numaralı mektup zarfının içeriği aşağıdaki gibidir:

- Bahariye, Musul, Galata, Yenikapı ve Kütahya Mevlevîhâne-si'ne Ait Yazışmalar
- Birinci Dünya Savaşı Sebebiyle ve Hilâl-İ Ahmer Cemiyeti İle Tüm Mevlevîhâne Şeyhlerinin Devlet-İ Âli Osmanî'den Gönderilen Bir Encümen Başkanlığında Toplanmaları Ve Alınan Kararların Yazıldığı Belgeler

93 Numaralı Mektup Zarfı

Makale çalışmasına dahil olan 93 numaralı mektup zarfının içeriği aşağıda verildiği gibidir:

- Tarikatlara ve Kurallara Dayanan Soy Ağacı Benzetilmesi İle Şekillendirilmiş Bir Silsile
- H. 955 (M. 1548) Yılında Türkçe (Osmanlı Türkçesi) Olarak Yazılmış "Risâle-i Kalbîyye" Adlı Risale

1. Belge Türleri

Makale çalışması kapsamındaki belgelerde toplam sekiz farklı yazı türü bulunmaktadır. Bu türler en çok kullanılanlardan en az kullanılan yazı türüne göre sıralanmıştır.

1.1 Arz-ı Hal (İstek, Şikâyet ve Bildiri) Belgeleri

Postnişin şeyh dedeler tarafından kaleme alınan ve kendi isimlerini işledikleri mühürler ile onayladıkları belgelerdir. "Ma'rûz-ı Ahkârânem", "Ma'rûz-ı bende-i sadıklarıdır" terkipleriyle başlayan metinler eleştiri, şikâyet, olumsuzluk, yakınma, sonucu kötü neticeler çıkarabilecek işlere karşı uyarma ve çözüm getirme gibi konular içeren metinlerdir. 53 numaralı zarfın içindeki 19 envanter numaralı belgeye ait olan "azizim, kardeşim" ifadesiyle başlayan metin örneği ve "Marûz-ı dâiyânem", "Marûz-ı dâiyâneleri", "Marûz-ı çâkerleri" ifadelerine yer veren belgelerde istek, dilek veya arzu içeren

metin türü bulunmaktadır. Bu metinlerden bazılarında gelen mektuplara cevaben emirlerin eksiksiz uygulanmasını bildiren ya da sakinleştirici veyahut sabırlı olunmasının tavsiye edildiği ek metinler Konya Mevlevîhânesi postnişin şeyhi tarafından eklendiği tespit edilmiştir. Bildiri türüne ait olan belgeler övgü ve methiyelerle başlamaktadır. Bu tür belgelerde metinlerin “huzûr-ı reşâdet penâhîleri”, “reşâdetli efendim hazretleri”, “hazret-i sam-i cenâb-ı mürşidânelerine”, “huzûr-ı merâsim-nüşûr reşâdet penâhîyye”, “reşâdetlü devletlü efendim hazretleri” gibi övgülerle başladıkları görülmüştür.

Tüm bunlara ek olarak;

- Görev değişiminin yapılması için Konya Mevlevîhânesi postnişininden müsaade alınması, görev değişimi yapıldığına dair bildiri,

- Gerçekleşen herhangi bir olayın aktarıldığı, tayin değişikliği, postnişin şeyh dedeler tarafından yapılan toplantı sonucunda alınan kararların kayda geçirildiği, bu kararların kanun gibi uygulanacağı ve kanunnamenin tüm Mevlevîhânelere gönderilmesi hususundaki emirler metin içeriği olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. *Vâridât ve Sarfiyât Cetvelleri*

Osmanlı Türkçesi’nde “kaynaklar, gelirler, bir kimseye veya hazineye ait gelirler” anlamına varidat kelimesi anlamı olarak sözlükte “varlık” kelimesinin çoğulu yani “varlıklar” şeklinde bildirilir.⁴ Sarfiyat kelimesi “sarf” kelimesinden gelmekte olup sözlükte “harcanan şeylerin tümü, giderler ve harcamalar” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kangırı (Çankırı), Samsun, Maraş, Halep, Sivas Kütahya, Aydın ve Musul Mevlevîhânesi’ne ait varidat ve sarfiyat cetvelleri ve Konya Kapu Camii evkaf gelir giderleri ve Kütahya Mevlevihanesi’ne ait varidat belgeleri bu gruba dahildir. Bu cetvellerde dikkat çeken en önemli detay hiçbir detayın atlanılmamış olmasıdır. Buna ek olarak belli bir yazı kalıbının yerine doğrudan karşılıklı yazılması

⁴ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, haz. Ahmet Cevat (University of Toronto Library 1901).

tercih edilmiştir. Buradaki kayıtların bizzat postnişin şeyh dedeler tarafından tutulduğu açıkça ortaya konulmuştur.

1.3. *Gazete*

Yazı ile kâğıdın zaman içindeki etkileşimi bilgi ve tecrübenin çok daha hızlı yayılmasına neden olmuştur. Gazete ve gazetecilik de bu bağlamda ilerleme gösteren bir tür olmuştur. İlk örnekleri mecmua olarak haber mektupları 13.yy'a tarihlendirilmektedir. İlk olarak elle çoğaltılıp bankerlere, tüccarlara ve gemicilere mutlak haber ve iletişim sağlamıştır. Gazetelere zamanla farklı coğrafyalara ve insanlara ulaşmasıyla tür ve içerik bakımından da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Gazetecilik alanında en büyük atılım Sanayi Devrimi'nde yapılmıştır. Matbaanın icat edilmesiyle gazetenin basımı ve yayınlanması konusunda seri üretime geçilmiştir. İçerik açısından zenginleştirilerek okuryazar oranının artmasına hizmet etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde gazetecilik alanında yapılan yayınlar yerel ve özel olarak iki kısımda incelenmektedir. Takvim-i Vakâyî ve Ceride-i Havâdis gazeteleri resmî gazetelere örnek gösterilebilir. Özel gazeteler ise ekseriyetle şahıslara bağlı gazeteler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tercümân-ı Ahval (1860-Âgah Efendi) Tasvîr-i Efkâr gazetesi yerel olarak örnek gösterilebilir. Makale çalışmamıza dahil olan belgeler arasında 'Babalık' isimli Konya ve çevresine özel gazete mecmuasına ait dört sayfa yer almaktadır. Haftalık şeklinde yayın yapan Babalık Gazetesi 1910 tarihinden itibaren 1950 yılına kadar Konya'nın önde gelen isimlerinden Yusuf Mazhar Bey tarafından neşriyatı yapılmıştır.

1.4. *Tapu ve Devir Teslim Belgeleri*

Tapu kelimesi sözlükte "hizmet vermek" anlamındadır. TDK sözlükte terim anlamı olarak, "bir taşınmazın üstündeki telif hakkını gösteren belge" şeklinde tanımlanır. Osmanlı Devleti'nde toprak sahiplerinin telif hakkına sahip oldukları belge türleri olarak tanımlanabilir. Osmanlı Devleti'nde arazi tahrirlerinin ilk olarak Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılmaya başlandığı ön görülmektedir. Tutulan tahrir defterlerinin pek çoğu günümüzde tapu kadastro müdürlüklerinin arşivlerinde saklı tutulmaktadır.

1.5. Kira Muavenet Sözleşmesi Belgeleri

Kira sözleşmesinin feshi neticesinde malın ve mal sahibinin zarar görmesini engelleyen sözleşmeye Kira Muavenet Sözleşmesi denilmektedir. Kiracının sözleşmeyi feshetmesi halinde sözleşmedeki fesih hali maddelerine uymak zorundadır. Bu sözleşme İsviçre Borçlar Kanunu'ndan alınıp uygulanmıştır.

1.6. Berâtlar

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde berât kelimesi için “bir tayini, bir vazife veya muafiyetin verildiğini gösteren, üzerinde padişahın tuğrası bulunan belge” tanımı yapılmıştır. Sadece resmi yazışmalarda kullanılan berâtların aynı zamanda çeşitleri mevcuttur.⁵ Vezaret (menşur), beylerbeylik, tımar, mukataa, iltizam, feraşet, imamet, vazife, muafiyet berâtı şeklinde örnek gösterilebilir.

Berâtlarda belli başlı bazı kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar aşağıdaki gibi maddelendirilebilir:

- Kısa veya uzun, fakat bütün belgelerde bulunan Allah’a hamd, bazen Hz. Peygamber ve dört halifenin de adlarının anılıp şefaatlerinin istendiği dua rüknü ile başlar, altında padişahın tuğrası bulunur.
- Önemli olanlarında tuğranın sağ, sol veya üstünde yer alabilen ve padişah hattı olan “mûcibince amel oluna” veya benzeri bir ibareye yer verilir. Bu tip berâtlara “unvanına hatt-ı hümayun keşîde edilmiş berat” denir.
- “Nişân-ı şerîf-i âlîşân...” veya “sebeb-i tahrîr-i tevkî- i...” sözleşmeyle başlayan ve benzerlik gösteren formüllerden kolayca anlaşıldığı üzere ekseriya “bu/işbu berât-ı hümayunu verdim ve bu yurdum ki” ibaresi de belgenin berat olduğunun işaretlerinden birisidir.
- “Nakil-iblağ” rüknünde beratın kimin arzıyla, ne münasebetle verildiği ve düzenleme sebebi bildirilir.
- Berâtların arka yüzlerinde bazı yazı ve işaretlere yer verilmiştir.

⁵ Bayram Ürekli, - İzzet Sak, *Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi'nde Bulunan Fermânlar ve Berâtlar*, (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2021)

“Hüccet-i Zahirîyye” denilen bu suretler arka kısımda yer alması hasebiyle ön kısımdaki yazının içeriğiyle ilgili olarak arka tarafa öndeki yazının üstüne gelecek şekilde yazılmıştır.

1.7. *Fermanlar*

Osmanlı Devleti’nde padişahlarının emirlerini, divân-ı hümayunda alınan kararları içeren belge türünün adıdır. Bu belgelerde padişaha ait olduğunun nişanesini gösteren “âlî-şân, hümayun, pâdişâhî, şerîf” terkipler kullanılmıştır.⁶ Bu tür belgeler çoğunlukla beylerbeyi, sancak beyi, kadı gibi görevlilerin mektup veyahut arzı yahut halktan birinin arzuhalı üzerine konunun divanda görüşülüp bir karara bağlanması neticesinde kaydedilen kararlarda da denilebilir. Metindeki meseleler önemine göre sıralanarak yazılır. “Hatt-ı Hümayun” padişah hattına denilmekle beraber fermanların çeşitlerine göre “ferman, emir, hüküm” tanımları da kullanılmıştır.

1.8. *Şematik Gösterimli Belgeler*

Makale çalışmasına dahil olan 93 numaralı mektup zarfındaki belgeler şematik gösterimli belgeler olarak tanımlanabilir. Bu zarf içerisinde Risale-i Kalbiye isimli küçük bir risale ve tarikat-ı Muhammediyye yolunun silsilesini gösteren şema bulunmaktadır. Adeta soy ağacına benzetilerek on bir dijital fotoğraf parçası şeklinde mevcuttur.

2. *Belgelerde Kullanılan Yazı Türleri*

Makale çalışması çerçevesinde incelen altı adet mektup zarfında sekiz farklı yazı türü bulunmaktadır. Belgelerde en çok kullanılan yazı türünden en az kullanılan yazı çeşidine göre sıralaması ve açıklaması aşağıdaki gibidir:

2.1. *Rika*

Rika kelimesi sözlükte “kâğıt, deri parçası” şeklinde tanımlanmaktadır. Hat sanatında çabuk yazı yazma ihtiyacından doğmuştur. Divânî yazı hattının özelliklerini taşımaktadır. X.V. yüzyılın ilk ya-

⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 1995), 12/400-406

rından sonra Dulkadiroğulları Beyliği tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Rika yazının Osmanlılarda kullanımı XVIII. yüzyıla denk düşmektedir. Özellikle Divân-ı Hümayûn kararlarının yazıya aktarılmasında kullanılan yazı türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih XIX. yüzyıla geldiğinde günlük hayatta, mektuplarda ve resmî yazılarda yaygın biçimde kullanıldığı görülmüş, Bâbîâlî hükümet dairelerinde sıkça kullanılan bir yazı türü olmuştur. Basitliği ve kolaylığı sebebiyle eğitim ve öğretimde önemini korumuş, günümüze kadar kullanılagelmıştır.

Rika'da divani yazıdaki elif, kâf, lâm gibi dikey harflerin boyları küçülmüş; zülfe, kavis ve ayrıntıları ortadan kalkmış; sol tarafa olan meyli dik, keskin, köşeli bir biçim almış; fa, kaf, mim, vav harflerinin gözleri kapanmış, sin dişleri kaybolmuş ve düz bir çizgi haline gelmiştir. Rika yazıda nokta kalemin çıkardığı noktanın yarısıdır.⁷ İki nokta bir çizgi, üç nokta kıvrık bir biçim kazanmıştır. Süratle yazılabilmesi için harf bünyelerinde yapılan bu kısaltmalar Rika yazının estetik ifade gücünü azaltmış, şahsî his ve heyecan unsurlarını öne çıkarmıştır. Rika yazısında süratten ve kuralların kırılması sonucu Babîali ya da Rika Kırmısı denilen bir yazı türü çıkmıştır.⁸ Bu tarzda sık kullanılan bazı kelimeler, birleşmeyen harfler birleşerek özel bir biçim almıştır. Kalem ağzı genişliği 1 mm. olan Rika'nın celî şekli harf inkılâbından önce dükkân levhalarında, ilanlarda ve az da olsa kitabelerde kullanılmıştır. Günümüzde Müslüman ülkelerde gazete başlıkları ve dükkân levhaları genellikle Celî Rika ile yazılmaktadır.

2.2. *Matbu*

Sözlükte kelime anlamı “basılmış” şeklinde geçmektedir. En çok kullanılan yazı tiplerinden olmakla birlikte kitap, dergi, gazete gibi yayınlarda yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Okunması kolay olduğundan resmi işlerdeki kullanım alanı büyük önem arz etmektedir.

⁷ Muhittin Serin, “Rika”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/108-109.

⁸ Mahmut Bedrettin, Yazır, *Eski Yazıları Okuma Anahtarı* (İstanbul, 1974)

2.3. *Divânî*

“Divana mahsus” anlamına gelen divânî kelimesi, Osmanlı döneminde resmi yazışmalara verilen isimdir. Talik hattından kaynaklanan ilhamla Türk hattatlar tarafından geliştirilmiştir. 1928 yılına kadar kullanılmış olan bu yazı çeşidi harf inkılâbından sonra ortadan kalkmış, ancak son devrin bazı meşhur hattatları elinde az da olsa celî divanî levhalarda yaşamaya devam etmiştir. Bu hattın en önemli özelliği gizliliği korumak ve tahrifatı engellemektir. Harfler normal yazının aksine sola doğru eğik yazılır.

2.4. *Siyâkat*

Sözlükte “tarz, tertip ve düzen” anlamlarına gelen gelen “siyak” kelimesinden türemiştir. Abbasiler zamanında ortaya çıktığı; diğer İslam devletleri ile Selçuklular ve Osmanlılara kadar kullanılageldiği bilinmektedir. Osmanlılarda XV. Yüzyılda idarî ve malî kayıtlarda görülen siyâkat yazısı, Fâtih Sultan Mehmed’in Evkâf kâtibi Hüsam-ı Rûmî ve Tacizade Cafer Çelebi tarafından iyileştirilmiş, resmî kayıtlarda yeni usul ve düzenlemeler yapılmış olduğu bilinmektedir.

Siyâkat yazı türünde dikkat çeken en önemli detay Farsça kalıpları kullanımı açısından zengin olmasıdır. Amaç gizlilik gerektiren belgeleri ve mali kayıtları kayıt ve koruma altına almaktır. Osmanlı Devleti’nin iktisadî, idarî, malî, sosyal ve kültürel hayatına ışık tutan bu kayıtların arşiv ve kütüphanelerde pek çok örneği bulunmaktadır.⁹

Yazıda süratli olduğundan harfler birbiriyle bitişmiş olup kelimeler birbirine yakınlaşmıştır. Genellikle pe, çe, şîn ve bazan nûn harfi dışındaki noktalı harflere nokta konmamıştır.

2.5. *Nesih*

Hat sanatı türlerinin en çok kullanılan yazı türüdür. Nesih hattı, kalemin ince olarak dikine ve kalın olarak ufkî istikamette kullanılışı sırasında münhâni hareketlerle sola hafif meyilli yazılır; bunun nispeti yazıldığı kaleme göre bir nokta boyudur. Uzun metinlerde

⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1994).

harflerin kaidelere uygun ve düzgün bir şekilde satıra oturtulması için mıstar denilen satır aletinin kullanılması şarttır.¹⁰

Nesih hattı denilince akla gelen ilk isim Şeyh Hamdullah olmuştur. Nasih hattındaki estetik çalışmalarıyla sanatı farklı bir boyuta taşımıştır. Nesih öğretimi, Osmanlılarda hem bireysel hem de sülüs-nesih birlikte öğretimi yapılmıştır. Dört satır olarak yazılan sülüs-nesih yazımı ilk ve son satır sülüs; ikinci ve üçüncü satırı nesih olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6. Sülüs

Eski bir yazı çeşidi olmakla beraber kâmuş kalemle yazılır. Aynı zamanda ‘Ümm’îl-Hat’ olarak kabul edilir. Hat sanatını öğrenmeye başlayanlara ilk öğretilen yazı çeşidi olmuştur. Sina ve Suriye’de arkeolojik kazılar sonunda ortaya çıkarılan eski Arap kitabeleri üzerinde yapılan araştırmalar İslâm’dan önce geometrik yazıdan başka yine aynı kökten çıkan, daha çok günlük işlerde ve mektuplarda görülen harfleri yuvarlak bir yazı formunun da varlığını göstermiştir.¹¹ Çok emek gerektiren bir hat çeşidi olduğundan günlük hayatta ve resmi işlerde kullanımı söz konusu değildir. XVIII. yüzyıla kadar örnekleri pek çok kitabelerde görülebileceği üzere yaygın olarak kullanılmış; daha sonra yerini celi talik yazıya bırakmıştır.

2.7. Yeni Harfli Türkçeyle Yazılmış Belgeler

Roma alfabesi olarak bilinmekle birlikte Latincenin kullanılması için Romalılar tarafından kullanılmıştır. Eski Yunan alfabesine ve günümüzdeki kullanımına Fenikelilerden kaynaklık etmiştir.¹² Tarihte ilk olarak Latin harfleriyle Türkçe yazılması fikrini Avrupalılar geliştirmiştir. Buna delil olarak Codex Cumanicus (Codex Cumanicus Bibliothecae ad Templum Divi Marci Venetiarum 1880) adlı eser gösterilebilir. Kuman Türklerinin diline dair eserin İtalyan tüccarlar ile Fransisken tarikatına mensup Alman rahipler vasıtasıyla bir araya getirilen derleme bir eser olduğu bilinmektedir. Ülkemizde ise

¹⁰ M. Uğur Derman, “Hat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/427-437.

¹¹ Muhittin Serin, “Sülüs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/128-130.

¹² Merve İnce, *Pulun İşlemleri ve Tasarımının İşleve Katkısının İncelenmesi*, (İstanbul: Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017).

bu durum başta fikir hareketi olarak görülmüş ardından Cumhuriyetin ilanında “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Başvekâletten Mevrut 1/266 Numaralı Kanun Layihası” kanun olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine gelmiştir ve oy çoğunluğu ile kabul edilmiştir (İnce-Akça, 2017, 6).

2.8. Tâlik Yazı

“Askıya alınmak, asılmak” olarak açıklanmaktadır. Bazı İran kaynaklarında talikin doğuşunda İran’da kullanılan eski Avestai ve Pehlevi yazılarının etkili olduğu ileri sürülmüşse de tâlik yazı incelendiğinde onun tevki ve rikadan geliştirilmiş olduğu açıkça görülür.¹³

Talik yazanlar hükümdarların ve din merkezlerin emrindeki ka-tipler olup bu kâtipler yazılarını edebi ve sanatlı ifadeyle kaleme almakta tecrübeli “talik-nüvis”lerdir.¹⁴ Yazanlara münşi, metne ise inşa denilir. Hızlı yazımın neticesinde bilinen yazı ölçütlerine uyulmamaktadır. Uzun soluklu tecrübelerin neticesinde oluşmaktadır.

3. Belgelerde Kullanılan Süsleme Çeşitleri

Araştırmaya dahil olan belgelerde iki farklı süsleme türü göze çarpmaktadır. Bunlardan en çoktan en az doğru şu şekilde sıralanabilir:

- Yazılı Süsleme
- Geometrik Süsleme

Yazılı süsleme denildiğinde ilk akla gelen sanat hat sanatıdır. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’nde “Arap harflerinden doğarak İslâm medeniyetinde müstakil ve olağan üstü bir mevki kazanan güzel yazı sanatı” şeklinde tanımlanmıştır. Kelime anlamı olarak “yazmak, çizmek, alâmet koymak” anlamlarına gelmektedir.¹⁵ İslam’a giren kavimlerin ortak noktası olan Arap hattı zamanla

¹³ M. Uğur Derman, “Tâlik”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010) 39/507-508.

¹⁴ Ali Alparslan, “Divanî”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/445-446.

¹⁵ M. Uğur Derman, “Hat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/427-437.

İslam Hattı vasfını kazanmıştır.¹⁶ Harflerin başına, sonuna ve ortasına geliş şekilleriyle farklılık göstermesi hat sanatının zenginliğini anlatmaktadır.

Geometrik Süsleme tarihte en çok Anadolu Selçuklu devrinde kullanılmıştır.¹⁷ Bu süslemede sistem evrenin düzeni gibi belli kurallar ve düzen içerisinde bir araya gelmiştir. Aynı zamanda kullanılan öğeler mutlaka yeryüzüne ait değerleri temsil etmektedir. Kare adaletin sembolü ve dört temel maddeyi sembol eder.¹⁸ Dikdörtgen ilimi, dini, adaleti; sekizgen sonsuzluğu; ateşi küp, yer, prizma sembol ederken yirmi yüzlü prizma suyu sembol eder.¹⁹

4. Belgelerde Adı Geçen Tarihi Olaylar

Makale çalışması kapsamında belgelerde anlatılan tarihi olaylar ve konu başlıkları şu şekilde açıklanabilir:

- Babalık Gazetesi'nin Konya Sayısı İçerikleri

Konya iline ait yerel bir gazete olan Babalık Gazetesi'nin sayfalarında Konya Vilayeti Nevahi Bankası Teşkilatı hakkında bilgi, İstasyon-Feridiye Karakolu-Sultan Selim Caddesi'nin açılışı; Konya'nın baş mimarı Muzafferiddin Bey'in icraatları, Belediye Meclisi'nin Mayıs ayında toplanacağı, telgraf haberleri, hava durumu, darb-ı mesel, elektrik haberleri; İslam Mecmuası, vefat haberleri, şiir, vilayet baş mimarlığından yazılar, içtihat, özel ilan; dördüncü sayfada gaz lambası reklamı, Ankara'da şirket inşası ser mühendisliğinden haber ve bazı yerli ve yabancı şirketlerin reklamları göze çarpmaktadır.

- Yenikapı Mevlevîhânesi'nin Hastaneye Dönüştürülmesi

Vatanın savunmasında gönüllük esaslı vazife ve görev almak isteyen bir takım meşâyih ve kadıların toplanması sonucu kararlar alınmışlar ve bu kararları yürütme işi sorumlusu Galata Mevlevîhâne-

¹⁶ Mahmut Bedrettin Yazır, *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1972).

¹⁷ Semra Ögel, *Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler*, (İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Basımevi, 1986)

¹⁸ Ahmet Çaycı, *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol* (Konya: Palet Yayınları, 2017)

¹⁹ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000)

si postnişini Ahmed Celaledin Dede olmuştur. Tüm yapılacaklar belirlenmiş ve kayıt altına alınarak bir suretleri İstanbul dışındaki mevlevihanelere gönderilmiştir.

- Vakfiyeler

İncelenen belgelerde Celaliye Vakfı'na devredilmiş arazi, tarla, bina, bağ ve bahçe gibi mekanlardan devir teslim ya da vakfa verildiğine dair bilgiler yer almaktadır. Ayrıca bazı vakfiye metinlerinde görev değişikliği, istek ve şikâyet, hal bildirisi ve aylık vâridât ve sârfiyât cetvelleri de yer almıştır. Bu belgelerdeki muhatap her zaman Konya Mevlevîhânesi postnişin makamlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Belgelerde Adı Geçen Mevlevîhâneler ve Postnişin Şeyh Dedeler

Çalışma çerçevesinde incelenen belgelerde toplam on altı farklı Mevlevihane ismi tespit edilmiştir. Bunlar ikisi ülkemizin sınırları dışında; on dört tanesi sınırlarımızda yer almaktadır.

- Samsun Mevlevîhânesi: Ali Enver Dede- Hasip Dede
- Sivas Mevlevîhânesi: Mehmed Reşid eş-Şeyh ibni Hazreti Mevlânâ
- Bursa Mevlevîhânesi: Mehmed bin Şemseddin el-Mevlevî
- Kangırı (Çankırı) Mevlevîhânesi
- Aydın Mevlevîhânesi: Sakıp Ahmed bende el-şeyh el-Mevlevî
- Galata Mevlevîhânesi: Ahmed Celaledin
- Bahariye Mevlevîhânesi: Hüseyin Fahreddin Dede
- Yenikapı Mevlevîhânesi: Abdül baki Dede
- Musul Mevlevîhânesi: Hafız Osman Dede ve oğlu Derviş Ahmed
- Kütahya Mevlevîhânesi: Ergun Çelebi ve Sakıp Dede- Hasan Ulvî el- Mevlevî
- Kayseri Mevlevîhânesi: Mehmed Dede
- İzmir Mevlevîhânesi: Nuri Dede

- Halep Mevlevîhânesi: Mevlâna Hazreti Said-eddin Mehmed Haleb-Ahmet Remzi Dede (Akyürek)
- Maraş Mevlevîhânesi: Selim Dede
- Denizli Mevlevîhânesi: Hasan Ali Dede
- Kasımpaşa Mevlevîhânesi

6. *Kullanılan Elkablar*

Lakab kelimesinin çoğuludur. Çeşitli görevlerin tanımı ve dini zümrelere bağlı kişiler tarafından kullanılmıştır. Mevlâna Müzesi Hazine-i Evrak Arşivi'nde olup bitirme tezi konusuna dahil olan elkablar (lakaplar) şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Fehimânelerindir
- Huzûr-ı Samî-i Cenâb-ı Reşadet Penahiye
- Marûz-ı Bende-i Hazırdır ki
- Hâk-i Pây-i Kabz-ı Peyayî Mürşida Azamîye
- Marûz-ı Abidânemizdir
- Emr ve fermân hazreti veliy'yül-emrindir
- Huzûr-ı Reşadet Penahi
- Huzûr-ı Âli-i Cenâb-ı Reşadetpenahi
- Marûz-ı Dervişânemdir
- Huzûr-ı Âli-i Cenâb-ı Reşadet Penah Veliyyi'l-niğ'me Efen-
dim Hazretlerine
- Huzûr-ı Reşadetpenahi
- Huzûr-ı Âli-i Cenâb-ı Veliyyi'l-nimeleri
- Marûz-ı bendegânemdir
- Huzûr-ı Samî-i Seniyyelerine
- Marûz-ı Daî-i Hazırdır
- Huzûr-ı Âli-i Münimanelerine
- Marûz-ı Daî-i Kadîmeleridir
- Berât-ı Şerîf-i Âlî Şân • Marûz-ı Bende-i Dirneleridir ki
- Huzûr-ı Samî-i Cenâb-ı Mürîşdâneleri
- Düstûr-ı Mükerrerem, müşîr-i müfehham, nizâmü'l-âlem,
nâzım-ı menâzımı'l- ümem, müdebbir-i umûr-ı cumhûr bi'l-
fikri's-sâkıb, mümeahhid-i bünyânî'd- devleti ve'l-ikbâl, mü-
şeyyid-i erkânî's-saâdeti ve'l-iclâl, mükemmil-i nâmûsi's- sal-
tanatî'l-uzmâ, mürettib-i merâtibi'l-hilâfeti'l-kübrâ, el-

mahfûfû bi-sunûfî avâtîfî meliki'l-a'lâ

- Reşadetlü Çelebi Efendi Hazretlerine • Huzûr-ı Celile-i Cenab-ı Velayet Penahîyye • Şevketlü, Kerâmetlü, Mehabetlü, Kudretlü Veliy-yi Nimetim Efendim

7. *Padişah Tuğraları*

Tuğra ismi gerçekte Türk tarihi boyunca Oğuz hakanlarından Osmanlı padişahlarına kadar Türk hükümdarları temsilen yazılı alametler ve işaretler taşır²⁰. Araştırma kapsamında Osmanlı padişahlarına ait tuğralar tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında Osmanlı padişahlarına ait tuğralar tespit edilmiştir. Padişah isimleri şu şekildedir:

- Abdülaziz bin Mahmud el-muzaffer daîma
- Abdülhamit han bin Abdülmecid el-muzaffer daîma
- Mahmud han bin Abdülhamid el- muzaffer daîma
- Selim han bin Mustafa el-muzaffer daîma

8. *Osmanlı Pulları*

Araştırma kapsamında incelenen belgelerde 2 kuruşluk, 1'er kuruşluk, 5 kuruşluk ve 20 kuruşluk posta pulları kullanılmıştır.

Pul tarihiyle ilgili süreç konusunda ülkemizde zaman iki dönem söz konusudur. Bunlara Prefilatelik (1863 yılı ve öncesi) ve Filatelik (1863 yılı ve sonrası) Dönem denilir. Prefilatelik Dönem kendi içinde üçe ayrılmış olmakla birlikte İstanbul'un fethiyle başlayıp Kapitülasyonların Kaldırılmasına kadar devam eder. Filatelik Dönem ise dört aşamada incelenir ve 1863 yılında Posta Nazırı Ağâh Efendi ile başlayan süreç Cumhuriyetin ilanının sonuna kadar devam etmiştir. Makale çalışması kapsamında ele aldığımız pulları Osmanlı postalarında kullanılmış pullardır. İncelediğimiz pulların tamamı dikdörtgen kalıp üzerine işlenmiştir. Doğal bir durum olarak pulların üzerinde dönemini yansıtan işaretler, resimler ve semboller yer almaktadır. Bu pulların tamamı Sultan Mehmed Reşat dönemine aittir.

²⁰ İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, "Tuğra ve Peñçeler İle Ferman ve Buyuruldulara Dair", *TTK Belleten* (Ankara: TTK Basımevi), 5/17-18 (1941), 101-157.

9. Takvimler

Makale çalışmasındaki belgeleri kullanılan takvimler açısından incelendiğinde Hicrî, Rûmî ve Miladî takvimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hicrî takvim konusunda, Hazreti Peygamber (sav) devrinde takvimle ilgili önemli adımlar atılmasına rağmen takvim konusu belli bir usule bağlanamamıştır²¹. Hz. Ömer devrinde fetihlerin çoğalması, İslam coğrafyasının genişlemesi ve yeni kavimlerin İslam'a girmesi neticesinde takvime olan ihtiyaç artmıştır. Bu konuda yapılan istişarelerin neticesinde 16 veya 17. yılının Rebiül-evvel'inde ihya edilip resmi hale getirilmiştir²². Hicret vakası takvimin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Hicrî takvim tarihçiler tarafından ve devlet işlerinde ileriye dönük belli günlerin belirlenmesi için kullanılır²³.

Rûmî takvim, "Jüliyen Takvimi" denilen de ve Mısır'ın Güneş takviminden yararlanılarak yapılan bir takvimdir. Osmanlı Devlet'inde ise Baş defterdar Hasan Paşa'nın önerisiyle 1677 yılında arım topraklarındaki vergi dengesizliğini düzeltmek, bütçedeki açığı kapatmak ve mali dengeyi sağlamak için Avrupa ile uyum sağlanabilmesi hedefiyle yürürlüğe girmiştir. 1925'te Miladi takvimin yürürlüğe girmesiyle Rûmî takvim yürürlükten kaldırılmıştır.

Miladi takvim, Yunanlılar ve Romalılar tarafından geliştirilmiştir. İyon ve Yunanlıların aktarımıyla Batı'ya geçmiştir. Hz. İsa'nın doğumunu başlangıç ve dünyanın güneş etrafındaki dönüş süresini bir yıl süre şeklinde kabul eden takvimdir. Ülkelerin çeşitli tarihlerde bu miladi geçtiği söz konusudur. 1582 İspanya ile başlayan bu süreç ülkemizin miladi takvime geçiş yılı olan 1925'e kadar devam etmiştir. 26 Aralık 1925 tarihli ve 698 sayılı "Takvimde Tarih Mebdeinin Tebdili Hakkında Kanun" kanunun yürürlüğe girmesiyle Miladi takvim uygulamasına geçilmiştir.

²¹ Kasım Şulul, "Hicrî Takvimin Ortaya Çıkışı". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/10 (2002), 162.

²² Kasım Şulul, "Hicrî Takvimin Ortaya Çıkışı". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/10 (2002), 163.

²³ Kasım Şulul, "Hicrî Takvimin Ortaya Çıkışı". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/10 (2002), 166.

Sonuç

Bu çalışma Konya Mevlevihanesi (Mevlânâ Müzesi) hazine-i evrak arşivinde muhafaza edilen 13, 35, 45, 51, 53 ve 93 numaralı mektup zarflarının türü, içeriği ve Mevlevilik tarihi açısından önemi üzerine hazırlanmıştır. Tarih okumalarının doğru ve tarafsız olarak yapılabilmesi için ispatlanabilir veriler ve bilgiler üzerinden yapılan çalışmaların artmasının gerekliliğini ön plana çıkarmak gerekliliği üzerine yapılmıştır.

Belgelerde çeşitli tarihi olaylardan en önemlisi I. Dünya Savaşı'dır. Bunun için 53 numaralı mektup zarfındaki belgeleri incelemek yeterli olacaktır. Mektup zarfında birkaç belgede Yenikapı Mevlevîhânesi'nin konum ve imkân bakımından elverişli olduğundan Hilal-i Ahmer iş birliği ile hastaneye çevrilmesi en önemli konudur. Çelebi Efendi'nin Mevlevîhânelere gönderdiği emirnamede yazılı olan zafer için yapılacak çalışmalar delil bakımından oldukça önemlidir. Diğer tarihi olaylardan en açık belgeler 35 numaralı mektup zarfında Babalık Gazetesi'nin 1910 sayılı dört sayfalık nüshası dönem hakkında bilgi sahibi olmak için oldukça önem arz etmektedir. Makale çalışması kapsamında belgelerin türleri açısından ve tarihi olaylarına göre anlatımı aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Belge Türleri Zarf Numarası	Arz-ı Hâl	Varidat ve Sarfiyat Cetvelleri	Gazete	Barât	Ferman	Tapu Devir Teslim Belgeleri	Kira Muavenet Sözleşmesi Belgeleri	Şenatîk Gösterimli Belgeler
51 Numaralı Zarf	×	×		×				
45 Numaralı Zarf				×	×			
35 Numaralı Zarf	×		×				×	
13 Numaralı Zarf				×	×			
53 Numaralı Zarf	×	×			×	×		
93 Numaralı Zarf								×

Tablo 1 – Belge Türlerine Göre

Tarihî Olaylar Mektup Zarfları	Babalık Gazetesi 1910 yılı 248 Numaralı Konya Sayısı İçerikleri	Yenikapı Mevlânâ'nın Hastaneyeye Çevrilmesi	Vakfiyeler			
			Karamanoğlu İbrahim Bey Vakfı	Evkâf-ı Celâliye	Ergun Çelebi Vakfı	Canik Vakfiyesi
51 Numaralı Zarf				51_19, 51_40, 51_44	51_44b, 51_44c, 51_44d, 51_44e, 51_44f, 51_44g, 51_44h, 51_44i, 51_44j, 51_44k, 51_44l, 51_44m, 51_44n, 51_44o, 51_44p	51_19
45 Numaralı Zarf			45_1b, 45_2b, 45_3b			
35 Numaralı Zarf	35_1a, 35_1b, 35_1c, 35_1d, 35_1e, 35_1f, 35_1g, 35_1h			35_1e, 35_1f, 35_4a		
13 Numaralı Zarf				13_1b, 13_2b, 13_3b, 13_4b, 13_5b, 13_6b, 13_7b		
53 Numaralı Zarf		53_01, 53_02, 53_03, 53_04, 53_05, 53_06, 53_07, 53_08		53_33, 53_34a, 53_34b, 53_35b		

Tablo 2 – Tarihî Olaylarına Göre

Kaynakça

- Alparslan, Ali. “Divanî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 9/445-446. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Ayvazoğlu, Beşir. *Aşk Estetiği*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000.
- Çaycı, Ahmet. *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol*. Konya: Palet Yayınları, 2017.
- Derman, M. Uğur. “Hat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/427-437. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Derman, M. Uğur. “Hat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/427-437. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Derman, M. Uğur. “Tâlîk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/507-508. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- İnce, Merve. *Pulun İşlevleri ve Tasarımının İşleve Katkısının İncelenmesi*. İstanbul: Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Kütükoğlu, Mübahat S. “Ferman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/400-406. İstanbul: TDV Yayınları 1995.
- Kütükoğlu, Mübahat S. *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1994.
- Ögel, Semra. *Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler*. İstanbul: Matbaa Teknisyenleri Basımevi, 1986.
- Serin, Muhittin. “Rika”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/108-109. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Serin, Muhittin. “Sülûs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38/128-130. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, haz. Ahmet Cevat. University of Toronto Library 1901.
- Şulul, Kasım. “Hicrî Takvimin Ortaya Çıkışı”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/10 (2002), 145-166.
- Uzunçarşılı, İbrahim Hakkı. “Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyuruldulara Dair”, *TTK Belleten*. Ankara: TTK Basımevi. 5/17-18 (1941), 101-157.
- Ürekli, Bayram – Sak, İzzet. *Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi’nde Bulunan Fermânlar ve Berâtlar*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 2021.
- Yazır, Mahmut Bedrettin. *Eski Yazıları Okuma Anahtarı*. İstanbul, 1974.
- Yazır, Mahmut Bedrettin. *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1972.

EKLER

1) Belgelerin Latin Harfli Türkçeye Aktarımı

13_6a Envanter Numaralı Belge

Abdülhamid Han bin Abdülmecid el-muzaffer daîma Nişân-ı şerîf-i âlîşân-ı sâmî-mekân-ı Sultânî tuğrâ-yı garrâ-yı cihân-sitân-ı hakânî hükmü oldur ki,

35_1 M. 1908 Tarihli Babalık Gazetesi'nin Birinci Bölümü

Musarref Müdiriyyesi Ra'ûf Bey Efendiye Dördüncü Sene: 248 numero Tarih-i Te'sis: 1326 Müdür-i Mes'ûl: Ahî Baba zade Yusuf Ziya İmtiyaz Sahibi: Yusuf Mazhar İ'lanât beher satırdan iki kuruş alınır. İ'lanât ticariye idarece kararlaştırılır. Basılsın basılmasın gelen kağıtlar geri gönderilmez. Abone ve İ'lanât bedelleri peşindir. Haftada iki def'a çıkar; nüshası Evvel pare günü geçmiş nüshalârı beş kuruştur. (Bir yıllığın) (Altı aylık)

Nüfûs-ı Konya'ya 25 15 kuruş Abone Şerâidi

Dış'arıya Memâlik-i Ecnebîye 30 Cemaziyel Evvel sene 1332 Pazar 13 Nisan sene 1330 26 Nisan Efrecî sene 1914

Konya Vilayeti ve Nevâhî Bankası Teşkilatı 30 10 20 6 kuruş Frank Muhterem vâlimizin pek müfid bir teşebbüslerini haber aldık. Bunun büyük bir fahr ve ibtihâc ile kaydını levâzım kadar ile şenâsiden ad ediyoruz: Ma'lûm olduğu üzere servet-i umûmîyemizin tezyîd ve terkîsi sarf-ı zerâ'at-ı memleketimizden ibâret olan vilayetimiz, ahvâl-ı zerâ'iyyesini te'âlâ ittirmeğe müteveffikdir. Bunun iki sebep vardır. Birisi zerâ'i usûl-ı atik-i zerâ'ati terk ittirerek, bugün bir dönüm mahalden aldıkları hâsılanın birkaç mislini alabilmek usûllerini yani usûl-i cedîde-i zerâ'ati zerâ'i öğrenmek. Diğer de zerâ'inin işletme sermâyesini kolaylıkla tedârik idebilmesini te'min için lâzım gelen vesâ'idi meydana getirmektir. Şu iki mes'ele yekdiğer gayr-ı mefârkı olan ve birbirinden ayrıldığı vakit arzû eylediği derecede meşhur olmayan bir sermâyedir.

35_1b Envanter Numaralı Belge

Babalık Gazetesi Birinci Sütun İkinci Bölüm Binaenaleyh, bu iki şikkın aynı zamanda teabiki zaruridir. Bundan başka ihtiyac-ı beşeriyenin şevk ve taktir itmesi bunları efradın yalnız başına te'min eylemesini imkânsız bir hale koymakta olduğu görülmektedir. Memâlik-i Osmaniye ahâlîyye-i mevcûdiyyesinin lâ akl yüzde seksenini teşkil iden zerâ'in te'min maişet uğrunda çektiği mezâhim nispetinde semere-i sa'yini elde edememesi san'atına vukûfsuzluktan ziyâde işinletme sermayasının mefkûd veya noksan olmasından ileri geldiği inkâr kabul etmez bir hakikattir. Memâlik-i müterakkiyede efradın kendi başına edemediği sermayeyi hey'et-i ictimaiyye müştereken meydana getirmesi ve aralarında ihtiyacı olanlara tevz'i kılınması her ferdin sa'yinin büyük derecede meşru olmasını te'min etmektedir. Memâlik-i Osmaniyye zirâ'ine mu'âvenette bulunmak üzere vaktiyle Ziraat 173 Bankası te'sis edilmiş ise de bunun gördüğü hizmet babındaki ihtiyâcânı me'al teessüf me'mun değildir. Binaenaleyh Ziraat Bankası'nın ikmâl idemediği nevâkısı itmâm idebilmek üzere Konya vilayeti dahilinde "Nevâhî teaven ve tekâfel zerâ'i sandıkları" te'sis ve ihdâsı vali bey efendi hazretlerince tasvip buyurulmuş ve muktezi,

35_2b Envanter Numaralı Belge

Kiradan maksat: - Kira Müddeti ve başlangıcı ile sonu: 1 Mart 1928 'den itibaren on beş aydır. Kira Bedelinin aylık ve toptan miktarı: on beş aylığı yetmiş liradır. Kira bedeli nasıl ve ne vakîtlar verilecek: beş taksit ile her üç ayda te'diye edilecektir. Demirbaş eşya: yoktur

Umumi Şartlar

1. Kiracı kiraladığı şeyi kendi malı gibi eyi kullanmağa ve bozulmamasına, evsaf ve meziyetlerini ve şöhrat ve itibarını kaybetmesine meydan vermemeğe ve içinde oturanlar varsa eyi davranmağa mecburdur.
2. Hususi şartlarda kiracı başkasına kiralâmaktan menedilmişse kendisinden başkasına kullandıramaz. 3. Kiralanan şeyin tamiri lazım gelir veya üçüncü bir şahıs onun üzerine bir hak iddia ederse kiracı hemen mal sahibine haber vermeğe mecburdur. Haber vermezse zarardan mes'ul olacaktır. Kiremit aktarması, musluk tamiri,

kırık cam, değiştirilmesi gibi ufak tefek kusurlar mal sahibine haber vermeden ve münasip müddet beklemeden kiracı tarafından yaptırılması mesarifi mal sahibinden istenilmez.

4. Kiralanan şeyin vergisi ve tamiri mal sahibine kullanılması için lazım gelen temizleme ve ıslah masrafları kiracıya aittir. Bu hususta adete bakılır.

5. Hususi şartlar sırasında kiracı sarahaten men edilmedikçe mal sahibine haber verecek bir değişiklik olmamak şartıyla kiralâdığı şeyin hepsini veya bir kısmını başkasına kiraya verebilirse de mal sahibine karşı yine mes'ul olur.

6. Kiracı kiralâdığı şeyi ne halde bulduysa mal sahibine o halde ve adete göre teslim etmeye mecburdur. 7. Kiracı kiralâdığı şeyi muka-veleye göre kullanılmış olunca onda ve eşyasında hulule gelen eskilik ve değişiklikten mes'ul olmayacaktır. Kiracının kiralâdığı şeyi iyi halde almış olması şarttır.

45_1a Envanter Numaralı Belge

Mahmûd Hân bin 'Abdülhamad el-muzaffer dâimâ Düstûr-ı mükerrem müşîr-i mufahham nizâm-ül âlem müdebbir-i umûri'l-cumhûr bi'l- Fîkrî's-sakıb mütemmimi mehâm'il-en'âm bi'r-re'yi's-sâ'ib mümehid-i bünyânî'd-devlet-i ve'l ikbâl müşeyyidi erkânî's-saadeti ve'l iclâl el- mahfuf bi sunûfî avâtîfî'l melik'il- a'la Karaman valisi vezirim vezirim Ali Paşa edâmallahü te'âlâ iclâluhü ve kıdvetün-nüvvâbi'l- müteşerrin Konya naibi Mevlâna (boş) zide ilmuhû mefharül-emâsil vel-akrân ayân ve zabitan ve i7ş erleri zide kadruhum tevkî-i refî-i hümayûna vasıl olucak ma'lûm ola ki medîne-i Konya'da metfûn kutbü'l-arifîn gavsül-vâsilîn Mevlânâ Celâleddîn Rûmî kudde sırrihü'l- 165 azîzin türbe-i feyz-i enverlerinde vâkî merhûm ve mağfûrun leh Sultân Selîm Han tâbe serâhu'nun binâ ve inşâsına muvaffak olduğu türbe-i şadırvan Evkâf-ı şerîfesine merbût medîne-i merkûme muzâfâtından Hatunsarây Nâhiyesi'ne tabi Bodsa Karyesi ahâlisi ez kadim şadırvân ve sâ'ir .

51_10a Envanter Numaralı Belge

Hu!

Hâk-i Pây-i Feyz Peymâ-yı Mürşid Azâmiye 'Marûz-ı abîdânemizdir. Şeref-res-i dest-i 'tazîm ve tebcîl olan 20 Eylül 327 tarihli irâde-i

kerâmet-i ifâde-i reşâdet penâhî mazmû-i esâbet makrûruna imtisâlen Haleb dergâh-ı şerîf'in üç senelik vâridât ve mesârîf defteri numûnesine tatbîkan fakat târihi buraca teâmîlî vechiyle şehûr-i arabîyye tevfigan postnişîni seyadetlü Sa'adettin Efendi daîlerine tanzîm ettirilerek leffen arz ve takdîm kılındı. Dergâh-ı şerîfe müteallik ve vakıfname ve evrâk-ı saire sûretleri dahî yazılmakta olup evrâk ve inâyet cihetlerinden ba'del-avdet takdîm atebe-i avniyet-i mertebe kılınacağı ve el- yevm evrâkı, azîmet etmekde olduğumuz 'marûzdur. Ol bâbda ve her hâlde irâde ve fermân hazreti velî'y-yü'l emrindir. Fî 10 Teşrîn-i Evvel 327 Abde'l-daî Ahmed Remzi el-Mevlevî el-daî Mevlânâ.

51_24 Envanter Numaralı Belge

Üç yüz yirmi yedi senesine mahsûben Samsûn'da vakî hadîmi bulunduğum Mevlevihânenin birine zarfında vukû' bulan ma'kûlan ve mahrûkan ve ta'mirân vesâir mesarîfâtıyla vâridâtın bir vechi zîr beyânı aded ibtidâ-i Ağustos 327 ilâ gaye Teşrîn-i Sâni sene 327 târihine değin					
Varidât		Mesârîfât		Senû-yi Evkâf sandığından alınan bedel-i i'şâr ile dükkân icarlarından alınan varidât ve mesarîfâtın müfredât pusulalârında gösterildiği gibi vechle icmal defteridir.	
Para	Aded	Para	Aded	Tarihi	
00	1284	00	1986	Fî 31 Ağustos sene 327	10 Ağustos zarfında vukû' bulan müfredât pusulası mûcibi
00	568	60	884		10 Eylül zarfında vukû' bulan müfredât pusulası mûcibi
00	701	60	1005	Fî 31 Teşrîn-i Evvel sene 327	10 Teşrîn-i Evvel zarfında vukû' bulan müfredât pusulası mûcibi
00	711	00	2136	Fî 30 Teşrîn-i Sâni sene 327	10 Teşrîn-i Sâni zarfında vukû' bulan müfredât pusulası mûcibi
00	0000	00	3224	Varidât minhâ	
		00	2788		Bi'l-istifraz ibka olunmuştur.

53_24a Envanter Numaralı Belge

Beher altmış paradır.	Adedi	Her nev'i emlâk ve arâzi intikâl ferâğ ve tev'zi intikâl ve ifrâz ve taksîm intikâl vesâire mu'amelâtı için der-saadet ve taşra karası mahallâtından virilecek ilm ü habere mahsûs varaktır.	Sim mecidi yirmi kuruş hesabıyla
-----------------------------	-------	--	--

Hamidiye Hicaz temir yolu idare-i milliyesi nezaretine ait soğuk damga ile defterhâne-i hâkânî mührünü hâvî olmayan her kimin yedinde bulunuyor ise mes'ûl olacaktır. İlm ü haberlerin hîn tanzîm ve tasdîkinde iki kuruşluk damga pulu yapıştırılarak mezkûr pul ilm ü haberi hasbel icâb 'itâ iden muhâkem ru'sası vaim ve muhtarân ve patrikhâneler ve hahamhâne mühürleriyle iptal idildikten sonra 'âid olduğu idâreye irae itmek üzere eshâb-ı yedine virilecektir.

Rakam ebvâb	Karyesi		Nahiye	Konya	Kaza	Konya	Liva
	Sokağı	Taşra Kara- aslan	Mahallesi	Ahî baba civârında	Semt-i meşhûrî		Dâ'ire-i Belediye
				Cinsi			
Şarkan Hacı Hasan şimâlen Hacı Lubude bin Mehmed garben arı oğulları Kader ve Mustafa Cenûben Tanık ile mahdûd tarla zirâi 200 dönüm 22 bedelî 1251				Hudûd-ı hâzırâsı			
Tahrîr itâsı lâzım gelen bedel ile ferâğ ve şartla ve bilâşart meccânen ve vefâen ve fekk-i ferâğlarıyla hasr-ı taksîm ve tefrîkî				Tahrîr icâbı etmeyen ifrâz ve intikâl ve tevsî' intikal			
Ketm-i senet ve bedel-i saireden ârî olarakme'murun huzûrunda tahrîr virmiş....mübeyyin işbu mahalli tahtım ve imzâ idildi. Fî Sene		 Kıt'a....mücibince ketm-i senet ve bedel ve saireden ârî olarakmübeyyin işbu mahalli tahtım ve imzâ idildi. Fî Sene		 kıt'amücibince ketm-i senetten ârî olarak....taleb ola....mübeyyin tahtım ve imzâ idildi. Fî Sene			

Bâlâda muharrer'rül mahdûd zemîne Evkâf-ı Celâliye'den bir kıt'ada yirmi iki dönüm iki yüz zirâ'atle mahallemiz sakinlerinden teb'â-yi devlet-i alîyeden Gedik Ahmed oğulları Hüseyin ve Abdullah'ın fî 22 Mart Sene 324 320 tarihli mündahili mûcibince taht-ı tasarrûf ve zirâ'atlerinin olup bu kere merkûmun kendü hüsn-i rızaları mahallemiz sakinlerinden teb'â-yi devlet-i alîyeden Hacı Derviş Muhsin kerimesi Havva'ya bin iki yüz elli kuruş bedel mukâbilinde katîyen bey ve ferâğ edeceklermiş ol-vechile mezbûre Havva nâmına tasarrûf senedinin 'itâ için işbu ilm ü haberimiz vakf-ı mezkûr mütevellisine 'itâ kılındı.

Aslı ve muhtarân-ı zâtın mühürleri

'Abdülkadir

Ahmed bin

Taşra Karaaslan kadısı

Fî 18 Şubat sene 324

Muhtar-ı evvel- Muhtar-ı evvel

Muhtar-ı Sânî Taşra Karaaslan Muhtarı

Taşra Karaaslan kalemîsi

Osmanlı Bankası tarafından basılmıştır.

93_01-03 Envanter Numaralı Belge

Cibri'l-i Emîn aleyhisselam Adem, Şit, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Eyyüb, Zülkifil, Şuayb, Musa, Harun, Yahya, Hızır, İlyas, İsa, Elyesa, Lokman-ı Aziz, Yunus, Zeke-riya, Süleyman, Davud.

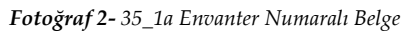
93_01-04 Envanter Numaralı Belge

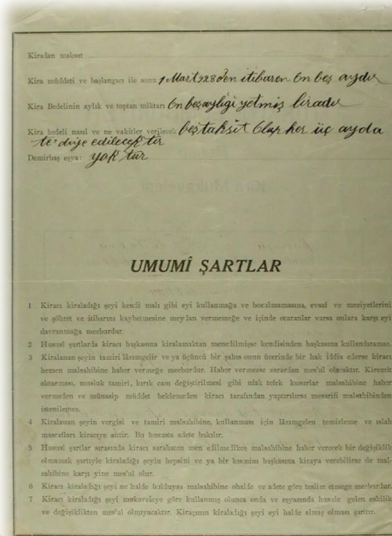
Muhammed Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Abdullah ibni Abbas, Abdullah ibni Ömer, Abdullah Bedr, Abdullah Mes'ud, Ebu Hureyre, Haya ibni ers, Utbe, Abdullah, Sevbân, Ammar ibni Yasîr, Utbe bin Mes'ûd, Mikdâd bin Esved, Süheyb, Ebu Zer, Abdullah, Zeyd bin Hattab, Muazin Haris, Ebu Derda, Abdulah bin Yezid, Bilal, Ukkâşe, Ömer, Huzeyfe, Safvan Selâmün 'alâ hayri'l-enâm ve seyyid rasûl rabb'el-âlemîyn Muhammed beşîrin zîrhâşimiy-yi mü-kerrem ra'uf 'atûf min yemsî bâ Muhammed Selâmün 'alî'l-terâb ellezî dim-cism feyâ hayr 207 mevlûz ve ya mikad nîm'el-kabân zern arz 'alenîn gableğ selâmî el-câterûz ve kabl fih megâmen hal fih-i nebiyya ve seyyidinâ ve ya hayr-i kabrû meşhed li külli nebiyyi fi'l-enâm fazîlet ve cehelletehâ mecmû'ate Muhammedin Vakf-ı Rasûlallah Sallallahu 'Aleyhi ve sellem 'inde ashab el-'atfenâ mezâyî fahr him ve cehde him ve tayyibet gulûbühüm fegâl işrûn femen bakî min ümmeti alî lânet elletî entüm aleyh râziyen bimâ fiye fâne min refgâlî fi'l-cennet Sadaka Rasûlullah Haza'llezû îyn el-aşere-i mübeşşere rıdvanâllahu aleyhim ecmaîn. 'An Ebî Eyyûb el-Ensârî razıyallahu anı kâl tâl Rasûlullah Sallallahu aleyhi ve sellem enne'l melâiketü salet 'alî 'alî 'alî leyse 'manâ ehad nesl-i 'aleyh 'ayrenâ uhrice el-bezez fî el-fevâyid.

Fotoğraflar

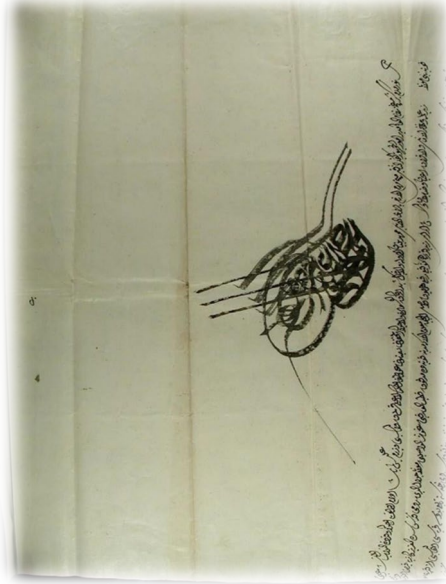

Fotoğraf 1- 13_6a Envanter Numaralı Belge

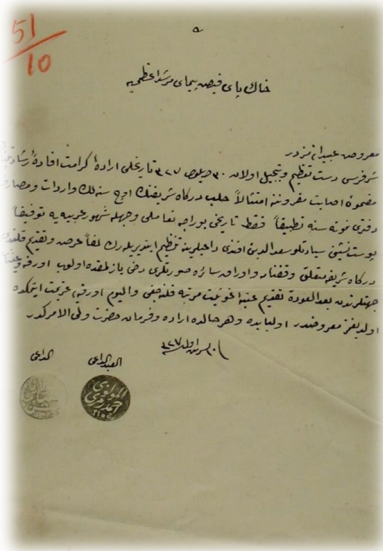

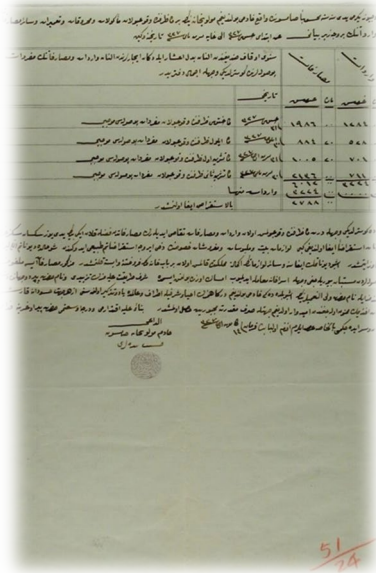
Fotoğraf 3- 35_2b Envanter Numaralı Belge

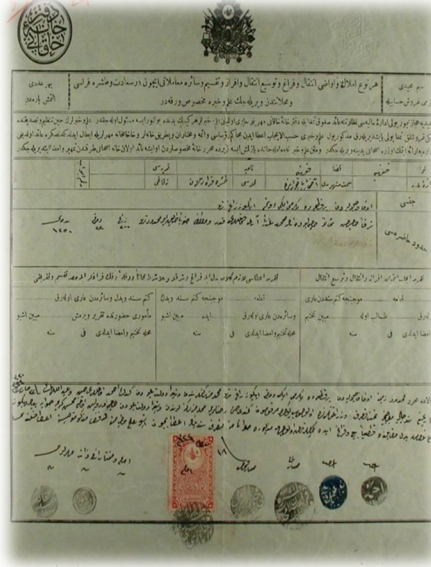
Fotoğraf 4- 45_1a Envanter Numaralı Belge

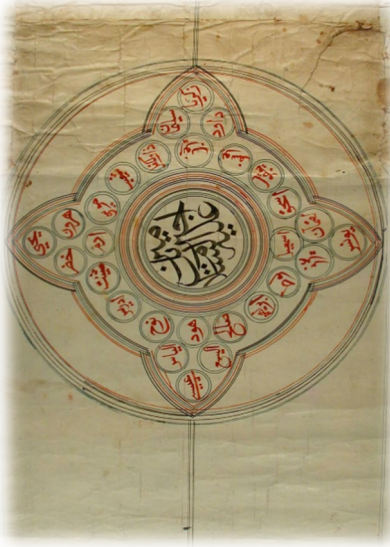
Fotoğraf 5- 51_10a Envanter Numaralı Belge

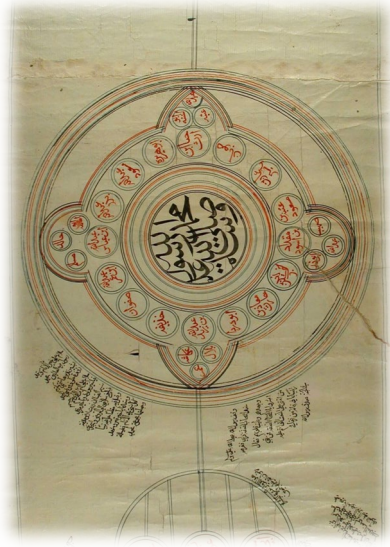
Fotoğraf 6- 51_24 Envanter Numaralı Belge

Fotoğraf 7- 53_24a Envanter Numaralı Belge

Fotoğraf 8- 93_01-03 Nolu Belge

Fotoğraf 9- 93_01-04 Nolu Belge

